

הגאון הרב יצחק רצאבי שליט"א פוסק עדת תימן. מח"ס שו"ע המקוצר, עולת יצחק ועוד

מאמר זה הינו חלק מתוך שיעור רחב בדיני שמיטה שנמסר מפי מורינו הרב שליט"א בישיבת 'יודעי בינה' חדרה בשנת התשע"ד. השיעור עבר עריכה לשונית ועובד על ידינו. תודתנו נתונה למורינו הרב שליט"א על כך שטרם והמציא מתורתו לדפוס, לתועלת ציבור בני התורה.

המערכת

דעת האור לציון בנקיטת ההלכה כדעת הרמב"ם, ותשובות להשגות העוטה אור

כתב האור לציון (שביעית פ"ה ה"א): שאלה. ירקות שהתחילו לצמוח בשנה ששית ילקטו בשנה שביעית האם מותרים באכילה או אסורים משום איסור ספיחין. תשובה. מנהג בני אשכנז להקל לאכול את הירקות האלו, אולם בני ספרד אין להם לאכול שום ירק שנלקט אחרי ר"ה של שנה השביעית, ואפי' אם לא הוסיף צמיחה בשנה השביעית. ע"כ. ובמקורות שם מביא את הראשונים, רבינו שמשון בפירושו למס' שביעית כתב, ירק שגדל בששית, למרות שהולכים אחר לקיטה אז אין איסור ספיחין וכו', מאריך בזה. אולם מדברי הרמב"ם מבואר שבאיסור ספיחין הולכים אחרי לקיטה, וכו'. והביא עוד את דברי החזו"א, ע"ש.

והוסיף הרב שם, שמכל מקום אפשר שבירקות המתקלקלים כשנשארים באדמה, לא יהיה בהם איסור ספיחין אף שלקטו בשביעית. כלומר שלפני ר"ה היה מבושל כל צרכו, ואם ישאיר אותו עוד באדמה יתקלקל, למרות שבפועל לקטתי אחרי ר"ה הרי זה כלקוט דמי. אבל השאיר זאת בצ"ע אולי בזה אין איסור ספיחין.

והאול"צ ביאר שם שטעמו משום שכל דבר שאין לו גילוי בשו"ע יש לפסוק ע"פ הרמב"ם. וכן נראה למעשה, שאף שהפאת השולחן והחזו"א כתבו להקל, מכיון שזה רק איסור דרבנן, מ"מ בני ספרד יש להם להחמיר. משום שבני ספרד, גירי בתר הוראות הרמב"ם, כמו שכתב מרן בשו"ת אבקת רוכל שהרמב"ם הוא גדול הפוסקים, וכל קהילות ארץ ישראל וערביסטאן והמערב, נוהגים על פיו. [ערביסטאן היינו ארצות ערב, ארצות המזרח. והמערב, פירושו מרוקו, אלג'יר, לוב, וכל הארצות שלצד מערב]. קיבלוהו עליהם לר"ם. וכן כתב מרן בכס"מ

א. ויש להוסיף עוד, שכן כתבו שו"ת מהר"י בירב (רבו של הבית יוסף). שו"ת הרדב"ז. מהריט"ץ, הוא מה"ר יום טוב צהלון. גם הרשב"ץ כתב כך, הסכמנו לדון ע"פ ספרי הרמב"ם, מלבד קצת דברים. הכל נעשה כמו הרמב"ם פרט לקצת דברים, ואחד מהם זה דין מורדת. השאירו כמה דברים בודדים.

[ובבית יוסף], לכן כל מקום שלא גילה מרן את דעתו, יש לבני ספרד ללכת אחרי הוראות הרמב"ם.

וכך כתב באול"צ: נראה שאם הרמב"ם גילה דעתו, ומרן לא גילה, הולכים אחרי הרמב"ם. ומילתא דמסתברא היא, בני ספרד קיבלו הוראות הרמב"ם, בא מרן להכריע וכו'. ולבסוף כתב האול"צ, אבל אם היכא דלא אפשר במקומות שלא ניתן להשיג ירקות של גויים ואין לו מה לאכול יש לו על מה לסמוך כיון ששמיטה בזמן הזה הוא מדרבנן, רוב הפוסקים סוברים כמו הרא"ש. חזינן שמיקל האול"צ בשעת הדוחק.

וראוי להזכיר, כי הרמב"ם שאוסר ספיחין שנלקטו מיד אחרי ר"ה, איננו שיטת יחיד. כי הר"ן בר"ה סובר כמו הרמב"ם, וכך הוא גם בחידושי הר"ן על הגמרא שם, [אולי זה נדפס רק בזמנינו]. דעתו מעצמו כמו הרמב"ם, בלי להזכיר את הרמב"ם. הוא מפרש את המחלוקת בריש פ"ט דשביעית, כמו שהחזו"א הסביר ברמב"ם. זה חידוש גדול שגם דעת רבינו ניסים בענין הזה כמו הרמב"ם. זה גם יסוד גדול בנדון דידן.

והרה"ג רבי עמנואל טולידנו בספר עוטה אור, כתב לחלוק על זה, ונראה שיש להשיב על טענותיו.

תחילה הוא מביא את האור לציון, ומקדים, ידעתי מיעוט ערכי, עפר אני תחת כפות רגליו וכו', אבל תורה היא וללמוד אני צריך.

ואח"כ הביא את הכס"מ אשר כתב בשם מהר"י קורקוס הסובר שבזמן הזה סומכים על הדעה שלביעור די בהפקר, למרות שהוא ג"כ ספרדי. אבל כדאים הגאונים לסמוך עליהם, כל שכן בשעת הדוחק כי רבו, וגם כי שביעית בזמן הזה דרבנן, ואזלינן לקולא. ואמנם טען שם שהאור לציון, שאמנם הכס"מ כך הביא, אבל הוא רק העתיק את מהרי"ק, והוא לא הוסיף כלום וכו', וכתב שם כמה וכמה טענות, יעו"ש.

וכן היכין ובעז כותב כך, הריב"ש והרשב"ץ הסכימו שיתנהגו ע"פ הרמב"ם, (הריב"ש הוא מגדולי ישראל באלג'יר), והרשב"ץ, זולתי בשלושה מקומות, הוציאו שלושה דברים לא כמו הרמב"ם, מאיס עלי, בענין אגב, בענין שטרות שעולם בערכאות של גויים. וכן מהרלב"ח (רבי לוי בן חביב שהיה בעיקרו"ת ירושלם) כותב, בכל מלכות המערב, יש להם קבלה, רב מפי רב, קצת דברים שאינם עושים על פי הרמב"ם, כמו בכפיית הגט במאיס עלי, ודינים אחרים. וגם ענין הטרפיות כשנסרחה אונה לבשר שבחזה, והדין עמהם. השאירו פרצות פה ושם. נמצא כי פרט לשלושה דברים, חמישה דברים, אולי עשרה דברים, אבל הכל הכל, כמו הרמב"ם. כמובן כי הדבר השתנה אחרי שמרן הבית יוסף פסק בהרבה דברים לא כמו הרמב"ם.

והעוטה אור טוען, לכאורה בעבור מה הכס"מ העתיק את מהרי"ק אם הוא סובר לא כמוהו. אם זה פשט ברמב"ם, מובן שהוא צריך להביא אותו. אבל כאן אם הוא הביא אותו סתם, משמע שהוא הביא אותו להלכה. ולכאורה התירוץ של הגרב"צ כאן נראה דחוק.

בזמנו בחיים חיותו של הגאון רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל, שאלתי אותו על הנושא הזה. והוא הוסיף בע"פ דברים שלא נכתבו בספר אור לציון, וענה לי כך, הרי מה כתוב בעצם במהרי"ק, מהרי"ק אומר מפני הדוחק והדלות כי רב הוא, לכן סמכו על ההפקר. דהיינו, שהמצב היה עניות כ"כ גדולה בא"י בתקופה ההיא, ולכן סמכו, אם תעשה ביעור [בפירוש כילוי] האנשים היו נשארם בצער ובדוחק גדול. והוסיף הרב זצ"ל ואמר, 'היום, אנחנו עשירים', כך המלים שלו. הבאתי זאת בהקדמה לספר שנת השבע, וזה שמעתי מפיו. זאת אומרת כך במצב שלהם אז הקילו, אבל כיום יש להחמיר.

ושאלה זאת היא שאלה כללית. מה שקיבלנו הוראות מרן השו"ע, הדבר מוסכם. מה הדין בשעת הדוחק, האם אפשר להקל נגד מרן, יש בזה ויכוח [כמ"ש בס"ד בשו"ת עולת יצחק חלק ב' סוף סימן רמ"א]. כנראה הוא סובר שאותו דבר לגבי הרמב"ם, נכון שקיבלנו הוראות הרמב"ם במקום שאין מרן כותב אחרת, אבל במקום של שעת הדוחק אפשר להקל כמו פוסקים אחרים. בזמנם הקילו בגלל שהיה שעת הדוחק, לנו אינה שעת הדוחק, הלכך חזרנו לעיקר הדין.

ואפשר לבאר את פסק האול"צ באופן אחר. שהנה הספר כסף משנה הוא לא כהבית יוסף. כס"מ הוא לא ספר שנועד להלכה למעשה. בכס"מ כוונת מרן לברר את דברי הרמב"ם, המקורות של-רמב"ם, קושיות ותירוצים, והוא לא נהג שם כ"כ לפסוק הלכה. אם בב"י הוא היה מביא את מהרי"ק ושותק, היתה זאת ראייה, אולם כשכותב בכס"מ ולא מעיר שהלכה למעשה אין לנו לזוז מדברי הרמב"ם, נראה שהאול"צ סובר שזאת אינה ראייה. אבל אין זאת הנקודה העיקרית בנושא זה, אלא יש לדון עוד וכדלהלן.

*

ונפתח בדברי החזו"א, כי העוטה אור סומך על החזו"א, וגם האור לציון נחלק עם החזו"א.

החזו"א כותב [שביעית כ"ג אות ה'], מה שכתבנו להקל בדרכנו לסמוך על הפוסקים שחולקים על הרמב"ם, צריכים אנו לפרש. אין חילוק בזה בין א"י לשאר ארצות, ואין לטעון ממה שכתב הב"י והמהרש"ס (מה"ר שלמה סירילאו) בפירושו על הירושלמי, שהרמב"ם הוא רבן של בני א"י. אין הדבר כן עכשיו אבל היו אמנם ימים שהיו נוהגים כך על פי ספרי הרמב"ם. אבל מפני הבלבול, שהעיירות חרבו וחזרו ונתיישבו, נתבטל הדבר, והחדשים היו נגררים אחרי פוסקים אחרים וכו', ע"ש באריכות.

והחזו"א מביא כמה מקומות שמרן פסק דלא כהרמב"ם. מה שהזכירו שהיה רבם של בני א"י, לא הביאו אלא לסניף, כמבואר בדבריהם. הם החזיקו בדעת הרמב"ם בהלכה שהזכירו, וחזקו דבריהם במעלת הרמב"ם שהיה רבם. וקודם חיבור הב"י, היו תורות הרבה. אבל אחרי שהחזיקו בפסקי השו"ע, חזרו גם בא"י לנהוג ע"פ השו"ע אף נגד הרמב"ם.

לאחמ"כ הוא כותב בארץ לכן הרמב"ם קובע יותר. כך המסקנא שלו. ואילו היה מנהג קבוע, וכולם היו מחליטים ללכת אחרי הרמב"ם, לא היתה בזה מחלוקת. אבל כיון שבפועל אין כזה מנהג, ממילא זה התבטל.

והסיפא של דברי החזו"א (שאחרי השו"ע נוהגים על פי גדולי האחרונים, ע"פ הפרי חדש, הגר"א), אינו אלא לפי האשכנזים, ולא התכוין החזו"א לספרדים, שהרי ידוע מה שהרב פעלים [ח"ב יו"ד סימן ז'] וזולתו אומרים, שהספרדים נוהגים לפסוק כמו מרן, אפילו כשמאה אחרונים חולקים על מרן, הם עושים כדעת מרן. אם כן, מה שהחזו"א אומר פה בסוף, ודאי אינו אלא לפי האשכנזים, ולא לפי שיטת הספרדים.

אך נראה שהחזו"א לא ראה מה שכתוב בארץ חיים (כלל ב'). והאור לציון כבר הביא אותו). שהחזו"א טען, שעוד לפני השו"ע, כבר התבטלה קבלת הוראות הרמב"ם, ק"ו אחרי כן. אך מי שיעיין בספר הכללים ארץ חיים, יראה שהוא לא כתב כן. וכך כתוב שם, כתב מרן בבדק הבית, פשט הדבר בכל גלילותינו לפסוק כרמב"ם אפילו להוציא מיד המוחזק, זולתי בקצת מקומות שהוקשו להם דבריו ולא ירדו לסוף דעתו. ובהמשך הוא מביא: הרב בית יוסף, היה דר בא"י, והוא נמשך ברוב המקומות לפסוק כרמב"ם. זאת אומרת, שגם השו"ע ברוב המקומות פסק כמו הרמב"ם, שהרי הוא המרא דאתרא.

ועוד מביא הארץ חיים (כלל ג'), דהיכא דאין בירור בדעת מרן איך הכרעתו להלכה, אזלינן בא"י אחר דעת הרמב"ם, כמו שכתב החקרי לב במהדורא בתרא, ובשער אשר חושן משפט סו"ס הנזכר, ועוד ספרים, ע"ש.

ונוסיף כי בשו"ת תעלומות לב (ח"ד עמ' ל"ה ע"ב ועמ' ל"ו ע"א) כתוב, שגם בדברים שמרן העלה פסק מסויים, וקיבלנו הוראות מרן. בכל זאת, מי שעשה כדעת הרמב"ם, עשוי. ולכאורה יש להבין, שהרי כשיש מחלוקת בין מרן לרמ"א ונגיד שהרמ"א מיקל, מבואר בפוסקים כי ספרדי שעושה כדעת הרמ"א חייב תשובה וכפרה ביום הכיפורים, למרות שהרמ"א כותב 'ויש פוסקים שמתירים', אבל קיבלנו הוראות מרן. וכן איפכא, אשכנזי שהיקל כמו מרן, צריך גם כן לעשות תשובה וכפרה. אבל אם עשה כדעת הרמב"ם, מה שעשה עשוי, ואין צריך שום כפרה. ומוכח שיש לרמב"ם עדיין משקל, ולא שפסקי הרמב"ם התבטלו לגמרי.

ועוד טוען העוטה אור [אות ג'], מה שכתב הגרב"צ לגבי הפלוגתא באיסור ספיחין, ירק שנזרע בששית שאף שרוב הראשונים סוברים נגד הרמב"ם, מ"מ כיון שמרן לא גילה דעתו נשארנו בקבלת הוראות הרמב"ם, לכאורה לא מובן בסברא כלל. הרי מרן בעצמו דרכו להכריע כרבים

נגד יחיד, וזה בעצמו גילוי דעת של מרן לפסוק כן בכל מקום אפילו במה שהוא לא כתב. ויש כאן הוראה של מרן לעזוב את דעת הרמב"ם במקום שרבים פליגי, וצריך עיון.

ונלע"ד בס"ד שצריכים לתרץ, שהדבר בכלל לא פשוט. דהיינו, למרות שמרן יש לו את כל הכללים האלו, הרי מצאנו שבהרבה מקומות הוא חרג מהם, ואין לזה הסבר. אולי אפשר להסביר פה ושם כל מיני שיקולים, אבל מי שיבדוק לאורך כל הדרך יש מקומות שאנחנו לא מבינים את ההכרעה של מרן. אם כן, איך אנחנו יכולים לדעת שאנחנו פוסקים נכון, הרי מצאנו בהרבה מקומות שאנחנו לא מבינים את ההכרעה שלו, ולא מסתדרת המסקנא עם הכללים. אם כן אנחנו לא יכולים להעמיד את עצמנו עכשיו לפסוק פוסקים במקומו, וכי אנחנו במקומו?

למשל, באפיקומן, יש מחלוקת אם יוצאים י"ח אחרי חצות או לא. הרמב"ם אומר שיוצאים י"ח, הרא"ש אומר שלא יוצאים י"ח. וזאת מחלוקת בין רבי עקיבא לרבי אלעזר בן עזריה. השו"ע כותב שיזהר, הוא לא פסק מפורש לא כמו הרמב"ם, ואפילו לכתחילה, ולפי הרמב"ם זה מותר. ויש שם גם את דעת הרי"ף, ובעצם זה עוד יותר טענה אבל לא ניכנס לפלפול הזה, יש מקום להתווכח. אבל יש מקומות שהדבר ברור שהוא לא לפי הכללים, אם כן לא יכולים לבוא ולהעמיד את עצמנו שאנחנו נמשיך את הדרך של מרן, בזמן שהרבה מקומות שמרן פסק ואנחנו לא יודעים מה היו השיקולים שלו.

א"כ נמצא שצודק האול"צ, שאנחנו לא יכולים לעמוד במקום מרן. וכיון שמרן בעצמו הולך ברוב החיבור שלחן ערוך על פי הרמב"ם, ויש לנו את קבלת הוראות הרמב"ם. אע"פ שבהרבה מקומות מרן פסק לא כמו הרמב"ם, אבל לא מבטל את המקומות האחרים ששם הוא לא פסק, ובכה"ג נשאר בזה קבלת הקדמונים על הוראות הרמב"ם. ואף שמרן כתב בהקדמתו לב"י שהולכים לפי שניים מגדולי ההוראה, מ"מ כיון שאנחנו רואים כי יש הרבה יוצאים מן הכלל, לא אחד ולא שניים, אם כן אנחנו כאילו לוקחים את התפקיד של מרן, ואנו אין לנו את הכח הזה.

ויש להדגיש עוד דבר, אשר נראה שהחזו"א לא ראה את זה.

כתב הארץ חיים (כלל ג') מצינו כמה פוסקים שפסק מהר"י קארו היפך הרמב"ם, והוא לא חשש למה שהרמב"ם מרא דאתרא. וידוע שמאתיים רבנים הסכימו עם מרן להכרעתו ללכת אחרי הרי"ף והרא"ש נגד הרמב"ם היכא שעומדים בשיטה אחת, ועם כל זה, היו עדיין חכמי הדור רגילים בהוראות הרמב"ם.

וזה לא כדעת העוטה אור שטוען שכבר לפני השו"ע התבטלו הוראות הרמב"ם. ורואים שאפי' בזמנו לא, ואפי' תלמידי מרן במקום משכן כבודו פה עיר הקודש צפת, וגם בדברים שהרמב"ם לא ביאר בחיבורו, לא התקבלו הוראות מרן. ואפי' דברים שלא נזכרו ברמב"ם, היו להם מנהגים אחרים, או שיטות אחרות. כן כתב בשם בריכות המים. ושלא התקבלו הוראות מרן עד זמן

ארוך מפטירתו, וכו', זה לקח זמן, ואח"כ הוא אומר שבזמן מהר"ם גלאנטי התפשטו פסקיו בכל א"י, ואז דנים אם אפשר להגיד קים לי נגד מרן.

דבר נוסף העוטה אור כותב שם בהערה. יש לי תמיהה גדולה בדברי האור לציון, שהוא כתב אפילו שהולכים אחרי הרמב"ם, היכא דלא אפשר כגון במקומות שלא ניתן להשיג ירקות של גויים, אין לו מה לאכול, המיקל לאכול יש לו על מה לסמוך.

שלכאורה הדבר תמוה. אם קיבלנו הוראות הרמב"ם, אז גם בשעת הדוחק אין לסמוך להקל, דהוי לדידן הלכה ודאי כדברי הרמב"ם, דגדר הא שקיבלנו הוראות הרמב"ם, שאין לנו אלא שופט שבימינו. אם הוא השופט, אזי גם בשעת הדוחק.

לפי מה שאמרנו קודם, הדבר מיושב, כי לגבי שעת הדוחק, לא קיבלנו מראש הוראות הרמב"ם. אולי יש גם בזה חילוקי דעות, אבל מי שיראה בשו"ת עולת יצחק [ח"א וח"ב] הבאתי כיו"ב בשם כמה וכמה פוסקים שלא קיבלנו הוראות מרן בשעת הדוחק. בכל אופן יש שיטה כזאת, אבל א"א לבוא ולהגיד שזה תמוה.

והעוטה אור כותב [בדף צ"ה אות ז'] עוד, נראה מה שלפנינו. הלא החזו"א פסק שירק שנזרע בששית אין בו איסור ספיחין, נגד הרמב"ם. ובא הגרב"צ אבא שאול זצ"ל וטוען שאנחנו הספרדים צריכים להחמיר, כי קיבלנו הוראות הרמב"ם במקום שמרן לא גילה דעתו. אולם א"כ נוכל לטעון כך גם על פסקי מרן שפסק כרבים נגד הרמב"ם, שאין לנהוג כן. ונמצא שטענת האול"צ, זו בעצם טענה על הבית יוסף.

מה שנראה לי תשובה, דאה"נ. אבל מה, הסכימו על כך מאתיים רבנים, וזה מה שכתבנו לעיל. וחזן מזה צריכים לדעת, לא כל אדם זוכה שהפסקים שלו יתקבלו. ישנם גדולים ענקיים, שהפסקים שלהם לא התקבלו. יש ספרים מצויינים, שלא התפשטו בעם ישראל. צריך לכך איזו זכות, יש כל מיני סיבות. לדוגמא, יש נשמות שהדברים שלהם מתקבלים בעולם, ויש כאלה שלא. המגיד מישרים, המלאך שהיה מגלה למרן בית יוסף אמר לו שהפסקים שלך יתפשטו בכל העולם, הכל היה מכוון משמים שהשלחן ערוך יתקבל. אם זה התקבל, מאחר שכל גדולי ישראל הסכימו לקבל את מרן, הסכימו לקבל אותו. זה לא שבא מישהו ומחליט ככה. עצם זה שבזמן מרן, מתי שזה התקבל וכולם הסכימו והלכו אחריו, פירושו שזה כפי הכלל שמנהג ישראל תורה הוא.

בשו"ת הלכות גדולות, שואל מהר"י חאגיז, למה מנהג ישראל נחשב תורה. לכאורה יש לדון לגופו של עניין, אם זה נכון או לא נכון. התשובה שלו היא, שמהשמים לא נותנים לכלל ישראל לטעות, מהשמים משגיחים שכלל ישראל ילכו בדרך. לכן אם רואים שהדבר הזה התקבל, סימן שזהו רצון הקב"ה, אחרי שאתה רואה שאף אחד לא מתנגד לזה.

ומוסיף העוטה אור: לא אָמַנַע לכתוב מהרהורי לבי, אנן המרוקאים, שמאז באו הצרפתים וכבשו את מרוקו לפני כתשעים שנה, ואח"כ באו אליאנס, שר"י, פתחו בתי ספר ליהודים, ולימדו רק לימודי חול, התמעטה מאד התורה. ואותם שידעו תורה, כל לימודם היה בשו"ע או"ח. אם כבר אנשים שם למדו תורה, למדו רק שו"ע או"ח עם באר היטב. זה כל הלימוד, וכולי האי ואולי. חוץ מיחידים שלמדו גם אבן העזר ויו"ד בשביל להיות דיינים ורבנים. אבל ככה, באופן כללי, שכחנו את הרמב"ם לגמרי. ענייני תו"מ לקט שכחה ופאה ושביעית, לא נהגו בחו"ל, מעולם לא עשינו דבר ע"פ דעת הרמב"ם.

כלומר הוא טוען, במרוקו לא שמעתי רמב"ם. ואם כך במרוקו, שהצרפתים באו מאוחר יחסית, אז באלגיריה שהצרפתים באו לפני כן, על אחת כמה וכמה, וכן בעוד מדינות. ואולי גם לפני מאה שנה ויותר, לא היה שום פסק אפי' מגדולי הרבנים רק לפי דעת הרמב"ם איפה שמרן לא גילה דעתו. יכול להיות שאפי' לא היה דבר כזה, שגם הרבה עשרות שנים לפני בא הצרפתים, היה לימודם בעיקר בטור ובית יוסף, ולאט לאט השתכח הרמב"ם. ואח"כ עם מיעוט התורה, השתכח לגמרי הרמב"ם. אם כן, לא בא אף פעם לידי ביטוי שהרמב"ם הוא רבינו, וקיבלנו את הוראותיו. ורק בספר חקרי לב ובעוד ספרים כתוב כך. אבל למעשה, לא קיימת מציאות דבר כזה שהרמב"ם מקובל עלינו כרב. ואם כן, אנחנו המרוקאים והאלגירים מבני שמונים ומטה, שבאנו עתה לא"י, וזכינו שקרבנו המקום ברוך הוא לעבודתו, למדנו תורה, [למדנו בשיבת פוניבז-אני מוסיף], מצאנו ראשונים חולקים על הרמב"ם, מה מחייב אותנו לנהוג כרמב"ם. וכי משום שהרמב"ם היה רב של אבותינו, הוא יהיה רב גם עלינו. אף שייתכן, שבא"י וסוריא שהיתה יותר תורה, בגלל קרבתם לא"י, נהגו למעשה כמו הרמב"ם במקום שלא גילה מרן דעתו. אבל זה לא מחייב את כל הספרדים. אינני רואה שום כח, לבוא לחייב את כל הספרדים לנהוג כהרמב"ם בהלכות שביעית, בגלל שלאבותיהם היה הרמב"ם מורה.

וכיון שבלא הענין שקיבלנו הוראות הרמב"ם, מחוייבים אנחנו מן הדין ללכת אחרי הכלל שבמסכת ע"ז [דף ז' ע"א] שכל מקום שנחלקו רבותינו, הולכים אחרי הגדול בחכמה ובמנין. זה הכלל בגמ', אז צריכים ללכת אחרי הגדול. ואם הגדולים שקולים, אז בדאורייתא הולכים כדברי המחמיר, ובדרבנן הולכים כדברי המיקל. אז אנחנו לא רשאים לסטות מדינא דגמ', ואין ספק מוציא מידי ודאי. ובפרט שהחזו"א חולק על זה, וסובר שבטלה היום קבלת הוראות הרמב"ם.

אולם יש להשיב. כי אם הוא אומר שהתמעטה בארצם התורה, לא שלפום קושטא השתנה אצלם משהו, לא שהתכנסו רבני מרוקו ואלגיריה והחליטו אנחנו לא. אלא מאי, נתמעט לימוד התורה, לא למדו ולא יודעים, ומה יהיה ואין שביעית בכלל בחו"ל, ולא דנו על זה בכלל.

ראיה לזה, שכבר היו דברים האלה מעולם, וזה לא דבר חדש. לפני חמש מאות שנה, היה דבר כזה אצל האשכנזים. היה מצב כזה שהתמעטה אצלם התורה, ולא ידעו מה המסורת, והם כן הלכו לפי מה שהיה מקובל בעבר. מצאתי את זה בס"ד בספר המנהגים של רבי יצחק אייזיק

מטירנא, והוא כותב בהקדמה שלו כך. חושבני שזהו בסיס חזק להגיד שגם כשהיה מיעוט תורה, צריך בכל זאת לאחוז במנהגים. הרי הוא אומר התמעטה תורה, אבל לא היה הפוך, לכן קבלת האבות חלה גם על זרעם אחריהם. אילו התכנסו כולם והחליטו אחרת, טוב. אבל פה לא היה כלום, לא היה מציאותי, ולא דנו, אם כן עכשיו שזה כן מציאותי, נשאר מה שהיה בעבר. לפענ"ד זוהי ראייה טובה.

כותב רבי אייזיק מטירנא כך [בהקדמה לספר המנהגים, נדפס בירושלם התש"ס], ב"ה אשר לא עזב חסדו ואמתו מעם עבדו. לא נביא כאן את הכל, אלא את העיקר: הַנְחֵנִי בדרך אמת, לתקן את מנהגי כל השנה, וכדי להקל, וקיצרתי בראיות החמורות וקצת הטעמים. לא נכנסתי לפלפולים, כדי שאנשים לא יסתבכו. יען כי נתמעטו הלומדים ות"ח בעוונותינו הרבים, מאחר שאבדו ואפסו אנשי אמנה בתורה ומעשים טובים שבאוסטרייך. (המו"ל מסביר בהערה, שהיתה גזירת וינה). רבנו כתב את ספרו בשנת קפ"א, לפני כן היתה מדינת אוסטרייך בכלל, והעיר וינה בפרט, ידועים כמקום תורה. ובסוף הוא אומר, למחוזות האלה נמלטו המגורשים. עד שראיתי ישוב, או אפי' קהילות, שלא נמצא בהם שניים או שלושה אנשים, שידועים את אַמְתַּת מנהג עירם על פְּרִיו. וק"ו של עיר אחרת. והנני הצעיר אייזיק טירנא, מיימי גדלתי בין החכמים המקובלים, מהר"ש, מהרא"ק (רבי אברהם קלויזנר), ר' אהרון הקדוש, שהם היו עיקרי תושבי אוסטרייך (העיקריים). הם בקיאים וידועים את עיקר המנהגים, ומימיהם אנחנו שותים. ראיתי כמה מנהגים ישנים, וכמה חילוקי מנהגים וכו' וכו', המנהג עוקר הלכה אפי' באיסור דאורייתא. כגון בריינז, ששופכים את הכרס עם החלב שעליו. לדידן זה איסור כרת. (ידוע עניין החלב של בני ריינז, יש בזה ויכוח גדול אם כן או לא. והם היו מתירים אותו).

אם כן רואים אנחנו פה שמכח מיעוט תורה, השתנו מנהגים, לא נודעו, ואז מי שבקי בא והחזיר אותם. יש עוד עניין חשוב בזה, במבוא נזה צדיק לשו"ת פעולת צדיק למהרי"ץ דף מ"ד. וע"ע במבוא לש"ע המקוצר נוכח השלחן דף י"ז ד"ה כי.

לכן נראה בעזרת הי"ת למסקנא, שהשבנו כמעט על כל הטענות, וצריך להחמיר גם בנושא הזה. וכמורכך גם בענין ביעור שביעית.